

Propaganda Sineması ve Türkiye'nin Sinemayla İmtihanı

İçeriği Yazan: [onur ilimsever](#) [1] Zaman: Paz, 14/10/2012 - 17:34

Yazar: Onur İlimsever

Yazının Yazıldığı Tarih: 15.10.2012

19. yüzyıl sonundaki yok sayılabilecek kadar kısa olan 5 yıllık periyodu çıkartırsak sinemanın tarihinin 20. yüzyıla paralel gittiğini söylememiz mümkündür. İlk ortaya çıktığı günlerden itibaren insanların ilgisini çeken bu sanat dalının siyasetle ilişkisinin de kendi tarihi kadar eski olması sürpriz sayılamayacak bir gelişme olmuştur. Efektlere, kalıplara alışmış günümüz sinema izleyicisi için oldukça sıkıcı olabilecek olan ilk dönem filmleri, [1] oldukça kısa olan sürelerine, sıkıcı konularına [2] rağmen kısa sürede büyük izleyici kitlelerine ulaşabilmiştir. Bu kadar kısa sürede bu kadar büyük bir patlama yapan sinemanın hükümetler tarafından farkedilmesi de çok uzun sürmemiştir. Bugün hala sinema tarihinin başyapıtlarından biri olarak gösterilen Eisenstein'ın Potemkin Zırhlısı, aslında Sovyet hükümeti tarafından 1905 yılındaki Potemkin Zırhlısı Ayaklanması'nı konu alan bir komünist propaganda filmidir. Filmin elde ettiği büyük başarı Sovyetler hükümetlerini daha fazla propaganda filmi yapmaya itmiş, fakat daha sonra yapılan filmler, (başarılı olsalar dahi) görece başarısız kalmışlardır.

Propaganda sinemasının en önemli özelliği, resmi ideolojiyi yansıtması ve ikna çabası içerisinde olmasıdır. Bu ideoloji ise, iktidardaki hükümetin görüşüne göre değişiklikler gösterebilir. Stalin dönemi Rusyası'ndaki Ruslaştırma politikalarını destekleyecek şekilde sipariş üzerine çektirilen Ivan Grozny ve Alexander Nevsky gibi filmler buna örnek gösterilebilir. Sinemayı en etkili kullanan devlet ise şüphesiz Almanya olmuştur. Hitler, sinemayı çok yakından takip eden ve bilhassa Kehlsteinhaus'da sürekli film izleyip Goebbels'le bunlar üzerine tartışan bir lider olarak sinemaya fazlaca önem vermişti. Bu önem, Hitler zamanında kurulmuş olan Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı'nın faaliyetlerinde de kendisini gösteriyordu. Bilhassa 1943 sonrasında, Almanya cepheye geri çekilirken, sinemada fazlasıyla ileri gitmişti. Ancak, savaş döneminde çekilen filmlerin hiç birisi savaş öncesinde çekilen Olympia ve Triumph des Willens filmleri kadar etkili olamadı. Özellikle (Türkçe'ye İradenin Zaferi olarak çevirebileceğimiz) Triumph des Willens Nazi iktidarının sinemadaki başyapıtıydı ve bugün de propaganda sinemasının en önemli filmlerinden biri olma özelliğini sürdürmektedir.

Propaganda sineması, terminolojide sipariş üzerine çekilmiş olan filmleri tanımlamak için kullanılagelmiş olmasına karşın, bunun yanında sipariş üzerine çekilmemiş, fakat propaganda yapmakta olan filmler de bulunmaktadır. Bunlar, genellikle gişe filmleri olduğundan etkisinin daha fazla olması öngörülebilir. Zira, artık günümüz dünyası 1940'lardaki gibi olmadığından devlet tarafından sipariş edilmiş ve propaganda dışında bir amaç gütmeyen filmlerin izleyici tarafından beğenilmeyeceğini öngörmek çok da zor değildir. Bu sebepten, propaganda artık daha farklı iletişim metodları kullanılarak yapılmaktadır. Rocky IV filminin sonunda Sovyet boksörü yenen ana kahramanın özgürlük hakkındaki sözleri bu tip bir propagandaya örnek teşkil edebileceksen de, 2000'li yıllarda artık bu tip "kör göze parmak" replikler de kullanılmamakta, ya Transformers örneğinde olduğu gibi "güç" perdeye yansıtılmakta, ya da "American Lifestyle" özendirilerek sunulmaktadır. Burada Amerika örneğinin üzerinde durmamızın başlıca sebebi Hollywood Sineması'nın yüz yıllık tarihte ekonomik güç olarak Avrupa, Latin Amerika, Hindistan gibi diğer fabrikalara fark atış olmasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye'de ise sinemanın önemi biraz daha geç anlaşılmıştır. Her ne kadar Osmanlı Devleti döneminde de filmler çekilmeye çalışıldıysa da sipariş üzerine çekilen propaganda sinemasına dair ilk ve tek örnek cumhuriyetin 10. Yılına özel sipariş edilmiş olan "Ankara, Türkiye'nin Kalbi" filmidir. Film, cumhuriyet öncesine ait görüntülerle başlar ve cumhuriyetin gelişyle ülkede yaşanan (özellikle teknik) gelişmeleri anlatır. O dönemde var olan Sovyetler-Türkiye yakınlaşmasının etkilerini de gördüğümüz (filmi çeken ekip Sovyetler'den getirilmiştir) film 2. Dünya Savaşı sonrasındaki anti-komünist dönemde yasaklı filmler listesine girmiş ve devlet arşivlerinde muhafaza edilmiştir. 3-4 yıl

öncesine dek hala yasaklı olan bu filmin günümüzde yasağının kalkıp kalkmadığı konusunda net bir bilgiye sahip olamasam da internette yaptığım araştırmada filmi bulmam^[3] yakın zamana dek sürdürülmesi saçma olan yasağın en sonunda kalkmış olabileceğini düşünmemi sağladı.

Son olarak, sinemanın yönetici sınıfın görüşlerine göre nasıl değiştiğini belirtmesi bakımından bir filmi örnek olarak göstermek yerinde olacaktır. Türkiye’de Ömer Lütfi Akad, Orhan Aksoy ve Halit Refiğ tarafından sırasıyla 1949, 1964 ve 1973 yıllarında 3 kez çekilmiş olan Vurun Kahpeye filminin her versiyonunda aynı hikaye bambaşka şekillerde ele alınır. Bu 3 filmi izlemek aralarındaki dağlar kadar farkları ve siyasetin sinemayı (daha da ileri gidersek sanatı) nasıl şekillendirebileceğini görmek açısından büyük önem taşır. Günümüzde ise dizilerin yoğunluğu eksenin de bu yöne kaymasına sebep olmuş ve yapımcılar dizilere daha büyük önem verir hale gelmiştir. Bu konuda da Rıfat N. Bali’yi referans göstereceğimiz tabirle “Tarz-ı Hayattan Life Style’a” doğru geçiş Türk dizilerinde karşımıza sıkça çıkmakta, mahalle kültürünü, delikanlılığı içinde barındırmakla birlikte modern dış görünüşe sahip *neo Türk-İslam sentezi* diyebileceğimiz karakterler rol model olarak sıkça önümüze sunulmaktadır.

^[1] Sinema tarihinin ilk filmi olan *L’arrivée d’un train à la Gare de Ciotat*, adından da anlaşılacağı gibi Ciotat Garı’na gelen bir trenin gara yaklaşması ve yolcuların inip-binme görüntüsünden ibarettir ve sadece 1 dakikalık bir filmidir. Ancak bu filmin ilk gösterimlerini izleyenler arasında trenin üzerlerine geldiğini ve öleceklerini sanarak korkup çığlık atanlar olması yüzyıl başında sinemanın ne derece yenilikçi olduğunu anlamamıza ışık tutabilecek bir faktör olarak kabul edilebilir.

^[2] İlk dönem filmlerinin genellikle belgesel filmlerden oluşması ve yönetmenlerin “öğretme” amacını benimsemeleri konuların da sıkıcı olmasını beraberinde getirmiştir. “Eğlence amaçlı sinema” ancak ilk gösterimden 10-15 yıl kadar sonra Hollywood ile terminolojiye girebilecektir.

^[3] <http://video.google.com/videoplay?docid=8189039559373033264> ^[2]

Onur İLİMSEVER

iletisim@politikadergisi.com ^[3]

Yorumlar

- [Kültür/Sanat](#) ^[4]
- [Toplumsal](#) ^[5]
- [Diğer](#) ^[6]

Kaynak URL (19/05/2024 - 12:30 tarihinde yazdırıldı):

<https://politikadergisi.com/okur-makale/propaganda-sineması-ve-türkiyenin-sinemayla-imtihanı>

Bağlantılar:

- [1] <https://politikadergisi.com/pd-uye/onur-ilimsever>
- [2] <http://video.google.com/videoplay?docid=8189039559373033264>
- [3] <mailto:iletisim@politikadergisi.com>
- [4] <https://politikadergisi.com/category/icerik-kategorileri/kultursanat>
- [5] <https://politikadergisi.com/category/icerik-kategorileri/toplumsal>
- [6] <https://politikadergisi.com/category/icerik-kategorileri/diger>